

direttore dell'Atlante Paremiologico Italiano che tanto impulso ha dato agli studi in questo ambito, avrebbe evitato di tornare sulle stesse questioni in modo approssimativo favorendo un avanzamento più organico delle conoscenze.

Matteo RIVOIRA
Atlante Linguistico Italiano

GÓMEZ INGLADA, Pere (2010): *Quinze anys de periodisme. Les col·laboracions de J. V. Foix a «La Publicitat» (1922-1936)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 498 p.

J. V. Foix és un dels escriptors catalans que ha gaudit tant de l'èxit en l'aspecte editorial com de les simpaties de la investigació. La seva obra poètica, monumental en diversos sentits dins de la història de la literatura catalana, ha centrat l'interès de la majoria dels seus lectors i investigadors. Tot monument, però, fa ombra, fins i tot al propi pedestal. Si la seva poesia ha ocupat la part del «solell», la seva obra periodística ha quedat tradicionalment a «l'obaga», per dir-ho a la manera del poeta. Doncs bé, el llibre que ens ocupa hi aporta llum. Es tracta d'una visió panoràmica de la tasca que va desenvolupar al capdavant de *La Publicitat* entre 1922 i 1936, en la qual Pere Gómez Inglada posa sobre la taula algunes de les peces imprescindibles per situar correctament l'intel·lectual i la seva època. El conjunt d'aquesta obra correspon a la tesi de l'autor, premiada el 2007 amb el Nicolau d'Olwer que atorga l'Institut d'Estudis Catalans.

Als anys vint i trenta Foix va ser, sobretot, periodista. Durant aquesta etapa es va dedicar gairebé exclusivament a *La Publicitat*, la plataforma que va canalitzar pràcticament tots els seus projectes polítics i culturals. És més: segons la hipòtesi de Gómez Inglada, si les circumstàncies ho haguessin permès, possiblement Foix hauria continuat fent del periodisme la seva principal tribuna, cosa que potser hauria anat en detriment del poeta que va acabar consolidant-se durant la postguerra. Foix, el periodista, que durant aquests anys va batallar per una idea de país —lliure, culte, europeu— i va defensar una concepció del periodista català lligada exclusivament a la llengua catalana, va veure com el desenllaç de la Guerra d'Espanya el menava a un cul-de-sac. És aleshores quan intensifica de grat per força la seva dedicació a la poesia. Com sentència Gómez Inglada, amb l'ensulsiada «la literatura catalana ha perdut un periodista, però ha guanyat un poeta» (p. 17). Així doncs, estem davant d'un material molt sucós en dos sentits: d'una banda, es tracta d'una intervenció periodística de primer ordre i, com a tal, es reivindica en el llibre; de l'altra, els articles il·lustren l'ideari i l'evolució de Foix, per la qual cosa es proposen claus d'interpretació per apropar-se o aprofundir en l'intel·lectual i en l'escriptor.

Aquest estudi s'insereix en la línia interpretativa d'obres com la biografia de Manuel Guerrero (*J. V. Foix, investigador en poesia*, 1996) o els articles de Manuel Carbonell i Josep Maria Balaguer, principalment. L'autor, com escau en aquest tipus d'aproximacions, també explora críticament altres aportacions de la investigació literària. L'especificitat d'aquest llibre rau en l'enfocament metodològic i la interpretació panoràmica que se'n deriva. Gómez Inglada ha fet l'anàlisi del corpus periodístic de Foix d'aquests anys, que supera els 1.100 articles, bona part del qual no ha estat mai recollit en llibre. El resultat d'aquesta investigació ha estat un recorregut estructurat en quatre parts: els «primers passos» (anys 1922-1927), les «col·laboracions centrals» a la secció «Meridians» (1928-1932), la continuïtat d'un projecte a la secció «Itineraris» (1933) i, finalment, els «presagis del silenci» (1934-1936). Una visió que arrenca des de l'impuls originari de Joaquim Folguera, l'enyorat amic de Foix, fins a l'acabament abrupte causat per la guerra i la revolució.

Tot i que l'autor s'atura a comentar aspectes rellevants de la trajectòria de Foix, l'interès que ha guiat la seva investigació no radica tant en una aproximació «analítica i comprensiva», sinó en un «acostament ampli» d'aparença «descriptiva i extensiva» (p. 19). Tot i el plantejament cronològic, els articles de cada capítol estan agrupats i comentats en subapartats temàtics (literatura, filosofia, religió, pintura, arquitectura, etc.). Des de la visió organitzada de conjunt, es volen donar les claus de l'estructura del

pensament de Foix i es vol demostrar que algunes parts d'aquesta estructura —alguns dels «aspectes concrets que tenen més transcendència per a la comprensió de J. V. Foix» (p. 19)— evolucionen substancialment al llarg dels anys. Dit d'altra manera, darrere d'aquesta panoràmica hi ha un esforç de contextualització: «aquells plantejaments de Foix que, contemplats de manera global, semblarien uniformes al llarg de tota la seva producció, analitzats detalladament a partir de les diverses etapes de la seva intervenció a *La Publicitat* es pot veure com evolucionen o es matisen en funció dels esdeveniments històrics que l'escriptor ha d'anar vivint, sens perjudici, això sí, d'uns criteris bàsics dominants» (p. 422). Per això l'autor emmarca les idees de Foix en el moment històric i en el punt del procés de clarificació ideològica personal en què van ser expressades. Aquest tipus d'enfocament exclou, doncs, tot tipus d'interpretacions monolítiques o anacròniques sobre el personatge.

En aquest darrer sentit, i en relació als aspectes que l'autor tracta amb més extensió, el llibre serveix per matisar etiquetes i aproximacions tan popularitzades com la del «Foix noucentista», la del «Foix panoccitanista», la del «Foix feixista» o la del «Foix surrealista». Cap d'aquests temes no hi és tractat a fons, sinó que hi són comentats i contextualitzats dins del recorregut cronològic, però formen part dels grans atractius del llibre. Segons l'autor, totes aquestes etiquetes graviten al voltant d'aquells «principis bàsics» que guien la seva intervenció i que es condensen en la defensa d'allò que el periodista anomena «independència espiritual de Catalunya» (p. 63). Amb la selecció d'articles i el recorregut ideològic traçat, l'autor subratlla que Foix, partint de la interpretació personal de la realitat, malda per generar un relat català propi. Un relat que funcioni com a mirall per a la intel·lectualitat del país i com a catapulta per a projectar-se cap a l'exterior. Així, la seva intervenció, se'ns diu, es caracteritza per la «singularitat constructiva» (p. 19). Foix vol ajudar a modernitzar la cultura catalana, tot construint una imatge atractiva i transversal que tendeixi a la unitat entre catalanistes. Alhora, pretén fomentar una producció artística de qualitat i exportable internacionalment —que, de passada, acabi amb el tòpic hispànic amb què els crítics europeus despatxen tot artista català: «els pintors que es presenten com a espanyols», diu Foix en un dels articles reportats, «tant si són de la fosca Castella com si són de la costa oriental de la Península han d'ésser, per força, ombrius, feroços, desesperats i emparentats, tant si els plau com no, amb Greco i Goya» (p. 400). La modernització catalana en clau europeista queda clarament exemplificada a través dels diferents articles en què Foix assimila les «palpitacions del temps» recurrent els «meridians» més rellevants del planeta.

Les etiquetes, segons es desprèn d'aquesta lectura, no són sinó metonímies d'aspectes relacionats amb aquests principis bàsics i amb l'estratègia seguida per a l'assoliment d'aquella «independència espiritual» —l'altra, la política, la concep com una rèmora anacrònica de «romàntics». Així, l'autor comenta la importància del llegat estètic i ideològic noucentista en Foix —«Focius», a la secció «Meridians»— i en fa evident la reinterpretació dins del propi projecte. Un projecte que passa per l'ideal polític panoccitanista però, com demostren els articles de principis dels anys trenta, que també sap deixar parcialment de banda en nom de l'eficàcia, de la «singularitat constructiva».

A més de la relació amb Noucentisme i occitanisme, les connexions de Foix amb el feixisme centren bona part de les anàlisis més argumentades. L'autor dedica el subapartat més extens del primer capítol perioditzador, i diversos incisos al llarg del llibre, a aquest aspecte generalment mal conegut. Al llarg del volum se'ns presenten dues actituds ben diferenciades: la primera, de «simpatia intel·lectual» i d'«adhesió exterior» —en paraules de Foix (p. 72)—, i la segona, de rebuig frontal al moviment i a derivats com el nazisme alemany. Es tracta d'una simpatia —que no identificació— amb l'idealisme feixista, la qual l'autor posa en relació al llegat noucentista. Pretensions com la de «resuscitar la grandesa romana», «reconstruir la ciutat heroica», «eivar-se per damunt les classes», «posar la nació davant i contra la plutocràcia» o «la creació del mite d'Itàlia» com a entitat espiritual a la qual subordinar-se, tal com ho verbalitza el periodista (p. 71-72), no disten gaire dels ideals de la seva mitificada «Generació de 1918». Més que no pas pel moviment, Gómez Inglada insisteix que Foix se sent atret per la figura de Benito Mussolini, és a dir, pel líder capaç d'aglutinar voluntats diverses en benefici d'un objectiu patriòtic comú. En aquest sentit, aquesta adhesió es relaciona amb els elogis que també escriu sobre Lenin, un altre dels seus líders respectats malgrat que el comunisme i la URSS siguin les bèsties negres de la

seva ploma. Com es demostra documentalment, Foix es desencanta ràpidament amb el moviment arran de les primeres accions violentes protagonitzades pels joves feixistes. L'agressivitat feixista i nazi són incompatibles amb l'ideal pacifista que defensa des de *La Publicitat*. Amb tot, les diferents actituds de Foix davant el feixisme han originat forts desacords durant i un cop acabada la seva intervenció periodística. Les polèmiques entre Foix i Josep Pla o els comentaris crítics de Gómez Inglada amb certs discursos de la investigació recent en són alguns dels exemples més interessants.

Pel que fa a la filiació surrealista, Foix se serveix del moviment, en part, com a instrument de modernització de la cultura catalana i com a estratègia per a projectar-la nord enllà. El Surrealisme, en aquest sentit, és assimilat dins del seu relat de manera similar a com ho són el cinema o l'aviació, per exemple. L'interès dels seus primers articles es dilueix amb els anys —com també l'etiqueta del «Foix surrealista», doncs—, tant per les desavinences amb el grup parisenc d'André Bréton com pel fet que el Surrealisme, en la mesura que passa de moda, perd operativitat en el seu projecte de país. Foix és coherent amb la defensa de la llibertat absoluta de l'artista —especialment davant dels règims polítics totalitaris com els de la URSS, Itàlia o Alemanya—, contraposa la implicació constructiva al servilisme castrador i reclama la «bandera blanca per a la intel·ligència» (p. 384). Al costat de l'interès pel Surrealisme, i en nom d'aquesta «bandera blanca», Foix desplega un ample i eclèctic ventall de noms i moviments de l'avantguarda europea que conformen un autèntic compendi de la modernitat europea d'aquells anys. Entre el conjunt, l'autor destaca els referents intel·lectuals que no sempre han estat tinguts en compte a l'hora de tractar la figura de Foix. I aquí trobem una altra de les virtuts del volum: s'hi reivindiquen camins poc explorats per a possibles noves aproximacions, algunes de les quals ja resseguides pel mateix autor en articles sobre les relacions entre Foix i pensadors com el filòsof Henry Bergson, l'escriptor Max Jacob o el pintor Salvador Dalí.

La panoràmica de Pere Gómez Inglada, en definitiva, ressegueix les grans inquietuds intel·lectuals i polítiques de Foix. Un recorregut que comença des de la il·lusió dels primers articles, marcats per la voluntat d'articular un projecte de país, i acaba amb el desengany dels darrers, causat per la disgregació dels líders d'Acció Catalana i pels esdeveniments històrics que faran inviàbles tot ideal de pacifisme, europeisme o unitat catalanista. Aquest llibre ofereix al lector algunes peces per reconstruir l'ideari que va guiar la intervenció de Foix des de *La Publicitat* i anima l'investigador a estirar algun dels fils menys coneguts. Cal destacar l'útil bibliografia i el llistat d'articles atribuïts a Foix de l'apèndix. De la mateixa manera, però, és una llàstima que una obra tan rica en noms i conceptes no disposi d'un índex onomàstic o de matèries que permeti una cerca dirigida. Ara cal aprofitar l'embranchada que pot oferir una eina com aquesta per continuar reivindicant una obra periodística, amb la secció «Meridians» com a centre, clau en la història cultural del país: «al costat d'altres treballs periodístics del segle xx català, com el *Glosari* de Xènius, les *Converses filològiques* de Fabra o els articles de Josep Pla, els *Meridians* de Focius no han tingut mai l'edició que es mereixen. [...] Els *Meridians* segueixen amagats al fons de les hemeroteques» (p. 264). Esperem que, malgrat la funesta «dependència espiritual» i econòmica dels nostres dies, el conjunt d'aquests articles aviat puguin ser degudament publicats i àmpliament llegits.

Marc COMADRAN ORPÍ
Universitat Autònoma de Barcelona

LE DÛ, Jean / BRUN-TRIGAUD, Guylaine (2011): *Atlas linguistique des Petites Antilles*. Paris: Éditions du Comité des travaux historiques et scientifiques, 350 p.

Des que Gilliéron va irrompre en el món científic amb el seu *Atlas Linguistique de la France*, inici de la geolingüística romànica, aquesta disciplina, lluny de quedar anquilosada en el seu mètode, s'ha vist progressivament enriquida amb noves propostes i perspectives relatives al contingut, presentació de materials i la seva interpretació. Avui hem de donar la benvinguda a una nova mostra d'aquesta renovació, l'*Atlas Linguistique des Petites Antilles*, tant per l'objecte d'estudi, el crioll de base francesa, com